

MITAN MUUNNELMAT: TEKIJÄN LUKUVINKIT

Päästyään tekijänsä käsistä maailmalle, kukin teksti alkaa elää omaa elämäänsä lukijoiden siitä tekemien erilaisten tulkintojen muodossa. Jossain tapauksissa nämä tulkinnat ovat kuitenkin hyvin erilaisia tai jopa täysin ristiriidassa sen kanssa, mitä tekijä on yrittänyt tekstissään sanoa.

Näin on tapahtunut *Tiede & edistyksen* numerossa 1/2015 ilmestyneen teokseni *Mitan muunnelmat* (Vastapaino 2014) arvion kanssa. Lukiessani arviota hämmästelin monta kertaa, kuinka kirjani voi lukea noinkin vastoin niitä ajatuksia, jotka kuvittelin onnistuneeni selittämään selkeästi. Arviossa esille nostettu kysymys historiallisten yleistysten ja konkretian välisestä suhteesta, ”välityksistä”, on sinänsä tärkeä ja vaikea kysymys. Se ei kuitenkaan ole pohdintojeni ytimessä, sillä en esitä suuria historiallisia yleistyksiä tai koeta tyypistää mittojen ja mittaamisen moninaisuutta johonkin käsitteelliseen tai muuhun yhtenäisyyteen – kuten arviossa annetaan ymmärtää.

Jotta lukijoille ei jäisi väärää käsityksiä siitä, mitä teoksessani yritin tehdä, esitän seuraavassa muutamia oikaisuja arviossa esiintyneisiin väitteisiin, jotka koskevat kirjani tehtävää ja lähestymistapaa, käsitteellisuuden merkitystä ja suhdetta konkretiaan, mittojen moninaisuutta ja esille nostamiini muunnelmien luonnetta, sekä suurten ja yleisluonteisten väitteiden esittämistä.

Eli, vinkkini mittaa ja mittaamista käsittelevän teokseni tutkailuun ovat:

1. Vaikka *Mitan muunnelmissa* käytetään historiallisia esimerkkejä, se *ei ole perinteinen historiantutkimus*. Sen tarkoitus ei ole ensisijaisesti selvittää mitä menneisyydessä on tapahtunut tai ajateltu. (Sanon tämän sivuilla 14–16 ja 189–190.) Se on filosofinen haaste

(s. 188), jonka tarkoitus on muodostaa ajattelun työkaluja erilaisten mittojen, mittaamisen ja mittaustulosten merkityksen puntarointiin jokapäiväisessä elämässämme ja nykymaailman vaikeissa kysymyksissä. (S. 229–231.) Tätä tavoitellessani otan käyttöön historian ja esimerkkejä ja tekstejä menneisyydestä, sillä todellisuus on aina mielikuvitusta ihmeellisempää. (Kuvaan tätä tehtäväni ja historian suhdetta sivuilla 13–16 ja 189–190.)

2. *Käsitteellisyydellä tarkoitan ajattelun työkalujen kehittelyä*. Tämän takia tarkastelen ensisijaisesti tekstejä, joissa esitetyt näkemykset ovat olleet vaikutusvaltaisia – niin tietoisesti kuin tiedostamattammekin. Tämä siksi, että tekstit ovat merkittävä väylä, mitä kautta käsitykset ja käsitteellistykset siirtyvät (kielenä) ajatteluamme, jäsennyksiimme, perusteluihimme ja päätelmiimme: mitä mitoista ja mittaamisesta on sanottu ja millaisia käsityksiä niistä on esitetty. (Tämän sanon esimerkiksi sivulla 14.) Lisäksi halusin ”aitoja esimerkkejä”. Olisin periaatteessa voinut keksiä kuvitteellisia esimerkkejä ja abstrahoida niistä käsitteellisiä luonnehdintoja, mutta ajattelin, että analysoimalla historiallisia tekstejä minulla olisi paremmat mahdollisuudet saada esille usealla tavalla hedelmällisiä näkökulmia ja tulkintoja.

Kirjani käsitteellisyys erottaa sen esimerkiksi mittalaitteiden rakentamisesta, koejärjestelyjen replikoimisesta ja arkeologisista kaivauksista, joita en ryhtynyt tätä varten tekemään. Toki tämä on puutteellista monenlaisista näkökulmista, mutta kukaan ei ole koskaan tehnyt tutkimusta mistään aiheesta, jossa olisi huomioitu kaikki mahdolliset näkökulmat.

3. *Käytännön toimilla on nähdäkseni erinomaisten tärkeä merkitys niin ajattelulle kuin mittaamisen merkityksen arvioimiselle*. Siksi

otan ne esille jokaisessa luvussa. Niiden tarkempi käsittely kuuluisi ehdottomasti sellaiseen tutkimukseen, joka selvittelisi mittaamisen kehitystä ja motivaatioita eri aikoina ja eri yhteyksissä. On ilmiselvää, että esimerkiksi Platonin ajattelun taustalla olivat ”antiikin yhteiskunnan” – jos tällainen yleistys sallitaan – käytännölliset mittaustaidot (tämän yritän tuoda esille sivuilla 19–21). Niiden laajempi selvittely ei kuitenkaan kumpua tehtävänasettelustani, joka peräänkuuluttaa erilaisten ajattelutapojen pohtimista – tarvitsen siis ennen kaikkea *valikoiman* esimerkkejä kumotakseni kaikenlaisen välttämättömyyden, olemuksellisuuden ja oletukset ykseydestä. Lisäksi kaikkiin esimerkkitaupauksiin, jotka mainitsen kirjassani, liittyy niin moninaisia käytännön konteksteja, että yhdenkin kattava selvittely veisi monta sataa sivua, vaatisi teknisiä/kielilisiä/jne. erikoistaitoja sekä laajoja resursseja.

4. *Korostan mittojen moninaisuutta ja väitän toistuvasti, ettei yhtenäisyyttä ole.* (Ks. esim. s. 15, 178, 229, 231). Mitta-sanalle nimitetään jos jonkinlaista ja juuri tämä kaipa selvennystä. Aivan kuten arvioissa todetaan ”mitta ei ole yhtenäinen käsite” vaan sitä voi luonnehtia monella eri tavalla – ja kuvittelen koko tutkielmani puhuvan tämän puolesta nimeään myöten. Lisäksi totean (s. 178), etten ole esittänyt mitään muunnelmien kaikenkattavaa luetteloa – se olisi mahdotonta – ja että ”jo pinnallinenkin vilkaisu mittaamisen historiaan” osoittaa tämän (s. 15). En missään kohdin väitä muuta, sillä tarkempikin lukeminen todistaa samaa. Tuon tämän esille monissa kohdin, ja se on yksi kirjalleni tärkeistä ajatuksista.

5. *En kuvaa jotain kokonaisia historiallisia aikakausia* (tämän sanon sivuilla 16 ja 231) – miten kukaan voisi kuvata niitä perustellusti muutaman esimerkin avulla? Historiallisten tapaustutkimusten avulla tuon esille mittamiseen liittyviä erilaisia merkittäviä piirteitä eli esimerkiksi kirjan otsikoihinkin nostetut *ontologisen, representationaalisen ja toiminnallisen* muunnelman. Ne eivät ole välttämättä

toisensa poissulkevia (s. 231) tai käsiteltyjen esimerkkitaupauksen ainoita piirteitä (s. 60), vaan kirjassa nousee esille muitakin piirteitä (esimerkiksi normatiivisuus ja verkostomaisuus).

Esittämäni piirteet eivät ole kaikkea sitä, mitä niille antamani nimet tavallisina sanoina kykenevät eri konteksteissa ilmaisemaan. Esimerkiksi on selvää, että Galilein tai kenen tahansa muun mittaukset ja mitat olivat toiminnallisia sanan tavanomaisessa merkityksessä. Esitän vain, että hänen käsityksensä kokonaisuus oli erilainen kuin metrijärjestelmän ilmentämä käsitys mittojen suhteista todellisuuteen siinä mielessä, kuin sitä kuvaan antaen kuvatulle piirteelle nimen ”toiminnallinen”.

Nimeämäni muunnelmat ovat tulkinallisia ehdotuksia, jotka koetan perustella, ja sanon, etteivät ne ole *a priori* suorita ratkaisuja mihinkään (s. 178), mutta niitä voi kokeilla ja soveltaa (esim. s. 186–187). Niiden valinnassa olen korostanut sellaisia piirteitä mitan ja mittaamisen moninaisuuden ajattelussa, joita olen pitänyt tärkeinä ja hedelmällisinä käsitteellisinä selvennyksinä ja jotka ovat olleet havaittavissa käsittelemisessäni esimerkeissä.

6. *En puhu ”ihmisenä olemisen yleisistä ehdoista” tai ”ajattelun kokonaisuudesta”.* Mitä ne edes perustellusti voisivat olla? Kaikenlainen transsendentaalisuus ja olemusajattelu ovat vieraita kirjani tavoitteille (s. 229). Kaikki yritykset esittää näin ehdottomia yleistyksiä ovat nähdäkseni epäonnistuneet, sillä yleensä löytyy toista todistava vastaesimerkki ja todellisuus ja sitä koskevat käsitykset tuppaavat olemaan epäyhtenäisiä ja moninaisia (sivuilla 229 sanon tämän olevan oletukseni tutkielmani taustalla). Siksi kehittelen ainoastaan joitakin ajattelun työkaluja, jotka ovat kontingenteja ja joiden toimivuutta täytyy aina koetella tapauskohtaisesti.

Mitan muunnelmat ei ole missään mielessä fenomenologinen (historian)tutkimus. En myöskään missään kohdassa väitä sen olevan sellainen. Sen sijaan esitän näkemykseni fenomenologisten tutkimusten ongelmallisuudesta

(sivuilla 202 ja 203) ja sanoudun jyrkästi irti niiden painotuksista (sivuilla 203, 229, 230 ja 231). Mikäli lukija kaipaa -ismejä ja etsii vihjeitä kirjan lokerointiin: esitän esikuviksi enemminkin G.H. von Wrightin, William Jamesin (s. 16) sekä Ian Hackingin kaksi tutkimusta (s. 230), jotka eivät nähdäkseni ole kovinkaan fenomenologisia vaan oikeastaan fenomenologisille painotuksille kriittisiä.

7. Luku 5 ei ole ”päätelmäluku”, jonka tehtävä olisi kerrata opittu ja antaa oikeat vastaukset. Sen tehtävä on kannustaa lukijaa ajattelemaan itse ja aina tapauskohtaisesti (s. 178), mikäli hän kaipaa mittaamiseen, mittaustulosten tulkintaan tms. liittyviä virikkeitä. Jos aiempien lukujen esille tuomat eri näkökulmat eivät tunnu liittyvän nykymaailmaan, johdatellaan luvussa joihinkin suuntiin, mistä näitä kytköksiä voisi löytyä – käsittelyluvuis- sa opittujen ajatusrakenteiden avulla. Mitään yleispäteviä vastauksia ei tässä yhteydessä voi antaa juuri tilanteiden moninaisuuden ja tapauskohtaisuuden takia. Ajattelua voi kuitenkin

laajentaa erilaisilla perustelluilla näkökulmilla ja ehdotetuilla käsitteellisillä huomioilla.

Myöskään Liite 1. ei ole metodologinen luku. Sen tarkoitus on esitetty selkeästi sivuilla 189–190: antaa aineksia pohdittaessa historian merkitystä nykyajalle. Liitteessä ei selosteta tutkielmani menetelmää (viitteessä 350 kyllä kerron, miten tein tutkielmani, mutta kyseinen viite ei liity elimellisesti liitteen ajatuskulkuihin), vaikka sen lopussa esitänkin lyhyesti näkemykseni erilaisiin esiteltyihin historiaa koskeviin näkemyksiin.

Historiallisten esimerkkien suhde omaan aikaamme ja paikkaamme on monella tapaa vaikea kysymys, johon tarjotaan usein kestävämpiä tulkintoja. Omat ennakkokäsityksemme ja suosikkiajatuksemme ohjaavat alati näkemyksiämme ja salakavalat platonismin houkutukset vaanivat nurkan takana herkeämättä. Toivottavasti vinkkini auttavat lukijaa tavoittamaan kirjassa esittämäni ajatukset ja rikastuttavat heidän lukukokemustaan totutusta poikkeavilla tavoilla.

— TUUKKA PERHONIEMI